

© **Кравцов Ю. С.**

5. Привезенцев В. Структура системы образования: необходимо совершенствование. — М., 2004.
6. Винер Н. Человек управляющий. — СПб., 2001. — С. 133–134.

Кравцов Юрій Сергійович — кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та права Дніпродзержинського державного технічного університету.

УДК: 112

ЗМІНА ПРАВОВОЇ ПАРАДИГМИ ЯК ПРОЦЕС ПОДОЛАННЯ «КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ» ПРАВА

Автор аналізує теоретичні підстави зміни парадигми правової освіти: від педагогічної «машини» як засобу педагогічної дії до розуміння освіти як сфери стратегічного розвитку. Для цього повинна бути створена конструкція з цілей розвитку. З філософської позиції розкриваються онтологічні і гносеологічні чинники появи нового історичного типу суспільства, в нашому випадку — інформаційного.

Ключові слова: парадигма освіти, стратегія розвитку, аутентичний спосіб опису, постмодернізм, ризома, нарратив, діалогічна онтологія права.

СМЕНА ПРАВОВОЙ ПАРАДИГМЫ КАК ПРОЦЕСС ПРЕОДОЛЕНИЯ «КРИЗИСА ИДЕНТИЧНОСТИ» ПРАВА

Автор анализирует теоретические основания изменения парадигмы правового образования: от педагогической «машины» как средства педагогического действия к пониманию образования как сферы стратегического развития. Для этого должна быть создана конструкция из целей развития. С философской позиции раскрываются онтологические и гносеологические факторы появления нового исторического типа общества, в нашем случае — информационного.

Ключевые слова: парадигма образования, стратегия развития, аутентичный способ описания, постмодернизм, ризома, нарратив, диалогическая онтология права.

THE CHANGE OF LEGAL PARADIGM AS A PROCESS OF LAW «IDENTITY CRISIS» OVERCOMING

Author analyses theoretical grounds of change of paradigm of legal education: from the pedagogical «machine» as mean of pedagogical action to understanding of education as sphere of strategic development. For this purpose a construction must be created from aims of development. The ontological and gnoseological factors of appearance of new historical type of society open up from philosophical position, in our case — informative.

Keywords: paradigm of education, strategy of development, authentic method of description, theory of postmodern, rizoma, narrative, dialogical ontology of right.

Кожне суспільство як соціокультурне утворення характеризується своїм змістовним і цільовим наповненням, своєю динамікою і напрямом розвитку. У звичайних умовах в ньому природним чином складаються механізми освітньої діяльності, адекватні даним цілям, змісту і напрямку розвитку, що обумовлює отримання сенсу культурної парадигми суспільства, модернізованої по ходу його розвитку.

В даний час система освіти освоює новий досвід побудови і реалізації освітніх програм розвитку. Цей досвід фахівці пов'язують із зміною парадигми освіти, з перекладом суспільства, що реформується, «від культури корисності до культури гідності» (А. Р. Асмолов). Цьому сприяє переосмислення ролі психолого-педагогічної школи Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, П. Я. Гальперіна, А. У. Запорожця і ряду інших учених, а також методологічної школи Р. П. Щедровицького, Ю. В. Громико в створенні принципово нової за своїми цілями і завданнями практики розвиваючої освіти.

Кардинальним фактом ситуації в освітній сфері є зміна освітньої парадигми: від педагогічної «машини» як засобу педагогічної дії до розуміння освіти як сфери стратегічного розвитку. Будучи своєрідним полігоном соціальних перетворень суспільства, освітня сфера покликана задавати

перспективи випередження інших країн світу, оскільки саме освіта забезпечує розвиток інших галузей. Будуючи соціокультурний освітній «ривок», необхідно сформулювати цілі або набір завдань соціокультурного розвитку, які визначають тип нового формованого освітнього устрою, що забезпечить появу нової культурно-освітньої парадигми.

Для того щоб перетворювати освіту на сферу стратегічного розвитку, повинна бути створена наступна конструкція з цілей розвитку. Відмінність освіти від сфери проектування і проектних розробок полягає в тому, що в освіті проект реалізується лише для того, щоб виявити методологічні передумови мислення, що здійснює його, способів дії і комунікації. Потім ці методи мислення, способи дії і комунікації стають предметом спеціального історичного аналізу і соціокультурного перетворення для розвитку людей і придбання ними досвіду. Але для того щоб дані проектні розробки не були фіктивними, а забезпечували б реальне перетворення суспільства, необхідно реалізувати три напрями розвитку з позиції освіти:

- забезпечувати розвиток зв'язків освіти з іншими сферами суспільної практики;
- створювати усередині і на основі освіти систему нових наук і практик;
- забезпечувати в системі освіти вирощування нових форм організації свідомості.

Співорганізація цих трьох блоків один з одним сприятиме переходу до нової освітньої парадигми і представляє найважливішу методологічну освітню проблему.

При інтегральному розвитку утворення можуть бути досягнуті результати принципово іншого рівня і в інших областях суспільної практики. Реалізація проектної позиції від імені сфери освіти до інших сфер суспільної практики означає виявлення стратегічних політичних цілей освіти в системі суспільного цілого і припускає лише перший крок розгортання проектного методу. Результатом його здійснення є своєрідний проект «Освітнього суспільства» — «Пайдеяполіса», що включає підрозділи освітньої економіки, освітньої реформи армії, освітньої безпеки, освітнього регіонально-державного будівництва, освітньої етнопольтичної політики, освітнього права, освітньої персонології і так далі [11; 63].

Освіта повинна сприяти тому, щоб людина була у всеозброєнні перед вимогами суспільства. Освіта по своїй структурі задумана так, щоб забезпечувати захист особи, надаючи в її розпорядження якийсь капітал, що дозволяє знайти їй своє місце в сучасному світі, чітко орієнтуючись в ситуації, що склалася. У цьому полягає соціокультурна функція освіти, її соціально-критичний потенціал, що дозволяє особам критично відноситися до явищ сучасності [11; 66].

Процес переходу від індустріального до постіндустріального або інформаційного суспільства ставить під питання можливість розуміння сучасних форм соціальності з позиції соціальної теорії. Безперервно змінні реалії інформаційного суспільства не можуть розглядатися з позицій класичної теорії, що розглядає суспільство як якусь визначеність, доступну раціональному опису [9; 43].

Як автентичний спосіб опису суспільства виступає критична теорія суспільства, представлена, перш за все, в працях представників франкфуртської школи (Т. Адорно, М. Хоркхаймер), і системна теорія суспільства функціоналістського типу (Э. Дюркгейм, Р. Мертон, Т. Парсонс). Проте з переходом суспільства до інформаційної моделі розвитку виникає необхідність створення теорії, адекватно тієї, що описує комунікативний характер інформаційного суспільства. Опис сучасних соціальних процесів з позиції традиційних теорій виявляється неможливим хоч би внаслідок того, що аналіз соціальної проблематики припускає звернення до теорії комунікації.

Особливістю сучасного соціального пізнання, яке задає нову парадигму, на наш погляд, є те, що воно здійснюється не через безпосереднє звернення до соціальних явищ, а через аналіз того, якими уявленнями опосередковано само пізнавальне відношення до соціальних феноменів. Соціальні явища і процеси предстають не як незалежна від людини реальність, а у вигляді ефекту згоди / незгоди суб'єктів, ефекту їх взаємовпливу. Комунікативне поле агентів визначається правилами, коли взаємодія горизонтів робить свідомі наміри і вольові рішення вторинними. В даному випадку можливість іншого погляду на предмет розгляду стає обов'язковою, за необхідністю затребуваною. Характерною особливістю комунікативного усвідомлення є необхідне структурне організування соціального поля. Агент соціальних дій не просто виконавець деякого *типу* соціальних дій, він ще і творець цих типів дій. Але, одного разу створивши, репрезентанти соціальних норм, він виявляється заручником власного винаходу. Створені інститути починають вести самостійне життя, вже впливаючи на самого агента. Так, відбувається відчуження власної діяльності від творця: створюється соціальний інститут, який є матеріальним втіленням структур свідомості агентів, що діють усередині соціального поля. Соціальна реальність переноситься з, так би мовити, «фізичного простору» в план свідомості, тобто починає мислитися як інтенціональні взаємозв'язки сенсів в свідомості суб'єктів дій

з тією лише обмовкою, що ці взаємозв'язки не завжди прозорі для самих агентів [8; 29].

Згідно з Габермасом, справжня комунікативна дія відрізняється від всіх інших тим, що воно виступає механізмом координації планів соціальних дій суб'єктів, що досягаються в описаних ще в аналітичній філософії Остіном і Стросоном перлокуційних актах [7; 87].

Стан постсучасного суспільства визначається перш за все культурою. Саме культура інтеріоризує в масштабах соціуму зовнішні дії, у тому числі і економічні, в життєвий світ людини. Саме культура виступає механізмом, опосереджуючим зовнішні дії суспільства на право. Стан культури в постіндустріальному суспільстві іменується малозмістовним терміном «постмодерн». Небачена популярність ідей Ж. Бодрійяра, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, Ж. Дерріда, Ф. Джеймісона, Ж.-Ф. Ліотара, Р. Рорті, І. Хассана, У. Еско та ін. змушує серйозно поставитися до інших претензій на осмислення постсучасності і відповідно до одержаних висновків визначити, як нова картина світу обумовлює онтологію права.

«Постмодернізм... від імені якоїсь суміші Ф. Ніцше, М. Фуко, Ж. Дельоза, Ж. Дерріда, злегка приправленої Ж.-Ф. Ліотаром і Ж. Бодрійяром... здійснює щось подібне до радикального перегляду підстав науки», [6; 9] — пише П. Бурдьє. Ж.-Ф. Ліотар, що вважається першим розробником філософії постмодерну, визначає цю ситуацію як «недовіру до метанаративів» (метаповідань), характерним для традиційної теорії, наприклад, до діалектики духу, герменевтики сенсу тощо, які легітимували науку епохи модерну і тим самим перетворювали практику [12,45]. Це не що інше, як продовження (радикалізація) положення постпозитивістської філософії про відсутність абсолютної істини. Жодна теорія не володіє монополією на істину, коли критерієм науковості визнається «фальсифікаціонізм». У дусі «методологічного анархізму» П. Фейєрабенда Р. Рорті пропонує взагалі відмовитися від теорії пізнання (бо наука не є «дзеркало природи») на користь «здорового прагматизму» [13; 47].

Стосовно юриспруденції така позиція може бути позначена як радикальний релятивізм. Згідно з даною точкою зору жодна концепція права не може бути визнана обґрунтованою, бо жоден опис права не є адекватним.

Наукова мова не є більше «дзеркалом природи», а є такою ж частиною «інвентаря реальності, як і об'єкти, що вивчаються наукою. Мова що вживається в науці, є предметом; предмети реальності, у свою чергу, набувають мовної природи» [12; 59]. По суті, такий підхід — це різновид «лінгвістичного перевороту» в наукознавстві. Досить активно ця ідея використовується в соціологічній феноменології, з погляду прихильників якої соціальну реальність утворюють не речі або події матеріального світу, а сенс що вкладається в ці предмети і події.

Що ж можна сказати про соціальну (і правову) реальність, про буття права? Що це — результат волонтаризму осіб що самореалізуються? Представники постмодернізму намагаються «схопити вислизаюче соціальне буття» за допомогою двох концептів — метафор: ризоми і симулякра. Метафора ризоми — кореневища бульби, в уявленні її авторів Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, символізує картину буття, що принципово відрізняється від класичної — «деревної» [16; 32.]. Основним принципом «ризомного буття» є гетерогенність: будь-яка точка пов'язана зі всякою Іншою і, як наслідок, відсутній ієрархічний порядок Тут одиничне домінує над множинністю (цілим). І головне — це відсутність жорстко заданої структури, яку замінює постійно мінлива конфігурація буття, що сталося. Термін «симулякр» (simulacra) відомий ще з часів Епікура. Він позначав копію, образ речі. Дещо інше звучання йому надали Ж. Дельоз і Ж. Бодрійяр. Симулякр — це не копія, що характеризується своєю схожістю із референтом, а «неправильне наслідування», головна риса якого — відмінність від відбиваного. Симулякр через свій нереальний, «несправжній» статус є «порожньою формою», яка байдужа до будь-якого в принципі змісту. Але саме такий симулякр, що набуває, наприклад, форми ідеології, картини світу примушує людину бачити державу і право як реально існуючі речі, тоді як їх реальність — «магічно-ритуальна мова системи» [10; 59]. У цьому випадку буття права не має більш-менш фіксованої структури і є міфічно ідеальною вигадкою, за якою переховується претензія однієї соціальної групи нав'язати своє бачення реальності решті соціальних груп (а значить, і підпорядкувати їх саме цьому баченню) [10; 46]. «Найгрубіші відносини сили в той же час завжди є символічними, а дії підпорядкування покори — когнітивними актами...» [10; 52].

Відомий російський юрист Н. Н. Алексєєв, писав: «Всі визначення права, побудовані і загальною юридичною теорією, і філософією права, однаково мають характер деякої одновимірності Насправді зведення до одного основного моменту не може не бути неминучою потребою і емпіричних, і апіорних теорій, що шукають визначення права... У зазначеному сенсі однаково одновимірні такі визначення, як «право є норма», «право є воля», «право є інтерес», «право є

порядок», «право є свобода» тощо. Головне утруднення що впливає з подібних визначень, полягає в тому, що правові феномени у всій їхній повноті ніяк не можуть в них уміщатися. Не потрібно докладати особливих зусиль до того, щоб довести, що жодне з них не точне, що право може бути не тільки волею, але й нормою, не тільки інтересом, але й свободою і т. д. — словом, що право не зводиться до жодного виміру» [2; 71]. Отже, необхідно визнати правоту «поміркованого постмодернізму» в тому, що буття права багатовимірне є не статикою, а динамікою (становлення) і не може бути зведене до одновимірного опису [1; 76]. Не претендуючи на остаточність вирішення поставлених завдань (а вони, скоріш за все і не мають «остаточного» вирішення), на погляд І. Л. Честнова, слід приділити увагу *діалогічній онтології права*, що, сподіваємося дозволить намити можливий підхід до їхнього вирішення [14; 54].

Теорія діалогу має два напрями. Перш за все виділяється філософська (екзистенціальна) традиція, представлена творчістю М. М. Бахтіна і продовжувачів його ідей сьогодні (наприклад, В. С. Біблера), а також учасників гуртка «Патмос», організованого в Берліні в 1919 р., серед яких слід зазначити М. Бубера і О. Розенштока-Хюссі. Головна увага тут приділяється становленню особистості унікального життєвого світу людини, що можливе лише завдяки зустрічі з іншим. «Всяке справжнє життя є зустріч» [5; 42], — стверджував М. Бубер. Ще краще цю ж думку висловив М. М. Бахтін: «Я... стаю самим собою, тільки розкриваючи себе для іншого, через іншого і за допомогою іншого. Відрив, відокремлення, замикання в собі як основна причина втрати самого себе... Саме буття людини (і зовнішнє, і внутрішнє) є якнайглибше спілкування. Бути — значить спілкуватися» [3; 311–312]. При цьому слід мати на увазі, що «ти» — не просто інший суб'єкт, а взагалі зовнішня (соціальна) реальність, яка звертається до «я» з певними імперативами і змушує адекватним чином реагувати на це, перетворюючи в той же самий час самого себе. У «хресті дійсності» О. Розенштока-Хюссі «ти» — це майбутній час, що створюється наказовою (імперативною) мовою [12; 55].

Другий підхід до дослідження діалогу представляє семіотика, яка достатньо активно розроблює цю проблематику в рамках структуралізму і постструктуралізму. У семіотиці діалог розглядається як різновид комунікаційного процесу. При цьому передбачається наявність єдиного коду у суб'єктів цього процесу, їхня (суб'єктів) асиметричність (принаймні, нетотожність), перемінність напрямку інформаційних потоків, а також бажання підтримувати комунікацію [10; 193].

Таким чином, перед нами два підходи не тільки до онтології буття як такого, але й до онтології права. У першому (екзистенціальному) випадку акцент робиться на суб'єкті, що знаходиться у правовідношенні з іншим суб'єктом, а в другому — на нормі права, інституті, галузі, системі права. На перший погляд, це дві несумісні точки зору. Проте як уявляється, сам принцип діалогу, який багато в чому схожий на принцип доповненості, дозволяє виявити риси схожості, взаємопроникнення даних підходів.

Норма права — це, з одного боку, позбавлена індивідуальності модель (правило) поведінки, але з іншого боку, це одночасно і конкретні дії людей відповідно до даного правила, дії, що реалізують і відтворюють його. Реальність, фактичність норми права залежать від того, чи використовується (дотримується, виконується) вона в практичній життєдіяльності людей. Таким чином, право — це і структура (правила поведінки), і її відтворення (що супроводжується як практичними діями, так і ментальними процесами) в поведінці людей.

Отже, загалом і в цілому діалог — це суперечність буття, що містить у собі одночасно і механізм вирішення цієї суперечності. Сьогодні визнається доведеним, що реальність дихотомічна (антиномічна в онтологічному сенсі): вона включає протилежні моменти, сторони, що знаходяться в стані не тільки розрізнення, але й взаємної обумовленості (завдяки чому підтримується цілісність структури і одночасно можливість її видозміни, реагування на зовнішні дії). Діалог — це і є напруга обумовленість і взаємоперехід антиномій. Те ж саме стосується і права.

Можна використовувати підхід П. Бергера і Т. Лукмана (найвидатніших соціологічних феноменологів) [4], відповідно до якого такий механізм являє собою послідовно мінливі стадії, в яких і відбувається вирішення суперечностей соціальної (в даному випадку — правової) реальності між матеріальним і ідеальним, суцільним і належним, одиничним і загальним і т. д., а тим самим — відтворення правової реальності. Початковою стадією даного процесу виступає екстерналізація, тобто прояв активності людини зовні. В даному випадку мається на увазі юридично значуща екстерналізація — здійснення правових актів — дій. Зовнішня правова активність людини неминуче опредметнюється в юридичних наслідках які, «відриваючись» від суб'єкта — їхнього «автора», набувають самостійного життя, тобто об'єктивуються. Об'єктивація — друга стадія механізму відтворення права. Поведінка і її результат неминуче співвідносяться (як індивідом, так і

суспільством) з нормою права, функціонально передуючою цій поведінці. В більшості випадків поведінка узгоджується з нормою права (навіть якщо це правопорушення, в більшості випадків воно відповідає заборонній нормі права). Тому, як правило, механізм відтворення права вміщує ці дві стадії, які на іншому рівні — рівні ментальних процесів — супроводжуються стадією інтеріоризації (віддзеркалення, відтворення, пізнання та іншого зовнішнього прояву правової активності людини).

Протеможливі і складніші випадки, пов'язані не з традиційною, а з творчою активністю людини, коли правова поведінка (в даному випадку така, що має соціальне значення) і її наслідки «не вписуються» в існуючу нормативно-інституційну систему. Цей інноваційний процес уявляється найбільш важливим і цікавим, бо він показує не механічне відтворення права, а його зміну, коли формуються нові норми. Оцінка правової поведінки і її результатів як інноваційних передбачає відповідь суспільства на це нововведення. Часто (особливо в традиційних суспільствах) така реакція буває негативною. Але не завжди. Іноді інновація оцінюється позитивно. Позитивна оцінка з боку правлячої еліти або референтної щодо широких мас населення групи — наступна стадія відтворення права (вже інноваційного), яка іменується селекцією. Тільки конкретно-історичний і соціологічний аналіз може прояснити (хоча не завжди, і ніколи — повністю), чому був вибраний той або інший новий правовий інститут, особливо у сфері публічного права. Проте ухвалення закону ще не означає, що він став правом, тобто увійшов до плоті і крові правопорядку, життєвого світу простої середньої людини, в правову культуру даного суспільства. Для цього потрібна легітимація даного нововведення. Механізм легітимації правової норми ще складніший, ніж механізм її селекції, тобто вибору відносно вузькою групою можновладців (особливо в умовах мультикультурного суспільства). Тут включається і історичне минуле народу, і сьогоденні очікування, і культурна спадщина (архетипи колективного несвідомого), і маніпулювання суспільною свідомістю ЗМІ, і ситуація в економіці, і політична кон'юнктура і т. д. і т. п. При цьому легітимація — це не просто сьогохвилинне схвалення політичного курсу будь-якого лідера, алевпровадження нового правила поведінки в колективні і індивідуальні установки на рівні «мови тіла» (практичного стереотипу поведінки). Цей момент зближує правову легітимацію із змістом інтерналізації (або інтеріоризації — за Л. С. Виготським), тобто з правовою соціалізацією, яка, як відомо, супроводжує кожен дію людини все її життя.

Отже, після успішної легітимації (яка практично завжди спотворює первинний задум розробників законопроекту) можна говорити, що нова норма права або інститут права виникли. Практично одночасно здійснюється її традиційне відтворення, яке, по суті, і означає, відбулася легітимація, чи ні

Так можна представити механізм відтворення права і показати його діалогічну природу, що розуміється в онтологічному сенсі як взаємообумовленість протилежних моментів права. Зокрема, механізм відтворення права продемонстрований на прикладі діалогу норми права і правовідношення (фактичної взаємодії персоніфікованих суб'єктів, правової за своїм соціальним змістом) — їхні взаємозв'язки, відмінності, взаємопереходи. Саме цей момент уявляється найважливішим для теорії права, оскільки вміщує в собі деякий контрапункт інших опозицій права, що знаходяться в діалогічному відношенні: суб'єкт і суспільство форма і зміст права, минуле, сьогодення і майбутнє права, матеріальне (об'єктивування правової активності в наслідках, формах) і ідеальне (інтерналізація) і т. д., і показує, як одиничне (унікальне) — правова поведінка визначається загальним — невиразною нормою, і, у свою чергу обумовлює останню і видозмінює. Запропонований підхід, як уявляється, «відгукується» на виклик теорії права з боку постсучасності і, сподіваємося, є перспективна «відповідь».

Тільки з логіко-методологічної, вельми односторонньої, точки зору вирішення конфлікту між парадигмами може полягати в побудові більш загальної глобальної теорії, що містить конфліктуючі парадигми як свої окремі випадки. У найзагальнішому випадку взаємодії декількох парадигм їх узгодження повинне полягати в узгодженні різних систем цінностей, і далі — різних технічних прийомів, різних способів вимірювання, різних способів обчислення, різних способів спостереження явищ, тобто різних дослідницьких практик як теоретичних, так і емпіричних, що може бути описане тільки в рамках концепції комунікативної дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономова Н. Деррида и грамматология // Деррида Ж. О грамматологии. — М.: Ad Marginem, 2000. — С. 7–110.

2. Алексеев Н. Н. Основы философии права. — СПб.: Юридический институт, 1998. — 216 с. (Сер. «Классики русской философии права»).
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. — М.: Художественная литература, 1979. — 412 с.
4. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. — М.: Медиум, 1995. — 323 с.
5. Бубер М. Я и Ты // Бубер М. Два образа веры. — М.: Республика, 1995. — 464 с., С. 16–92.
6. Бурдые П. Дух государства: генезис и структура бюрократического поля // Поэтика и политика. — М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1999. — С. 125–166.
7. Габермас Юрген. Комунікативна дія і дискурс // Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — С. 84–91.
8. Зинченко Е. В. «Коммуникативная рациональность» как априори социальных наук (методологический обзор проектов) // Теоретический журнал Credo New № 3, 2003. — С. 23–32.
9. Калайков И. Цивилизация и адаптация; [Пер. с болг. А.М. Бредихина, М.А. Бредихина]. — М.: Прогресс, 1984. — 239 с.
10. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек — текст — семиосфера — история. — М.: Языки русской культуры, 1996. — 464 с.
11. Пинский А. А. Пайдея (Работы 1986–96 гг.). — М.: Част. шк., 1977. — 363 с.
12. Розеншток-Хюсси О. Речь и действительность. — М.: Лабиринт, 1994. — 210 с.
13. Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность. — М.: Русское феноменологическое общество, 1996. — 282 с.
14. Честнов И. Л. Право как диалог: к формированию новой онтологии правовой реальности / И. Л. Честнов. — СПб.: Санкт-Петерб. юрид. ин-т Генер. прокуратуры Рос. Федерации, 2000. — 103 с.
15. Ankersmit F. R. Historiography and Postmodernism. — Wesley, 1989. — 135 p.
16. Dvorkin R. Law`s empire / London: Fontana Press. — 1986. — 483 p.

Кривець Л. В. — кандидат філософських наук
УДК: 111.2+314+005

ДИАЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розкриваються контекстуальні особливості соціального управління в умовах сучасного світового глобалізаційного розвитку. Взаємодія національних та глобальних складових процесу соціальної організації розкривається на прикладі української дійсності. Діалогізм визначається одним з основних аспектів соціального управління в контексті глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, національна ідентичність, соціальне управління, діалог, національна ідеологія.

ДИАЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье раскрываются контекстуальные особенности социального управления в условиях современного мирового глобализационного развития. Взаимодействие национальных и глобальных составляющих процесса социальной организации раскрывается на примере украинской действительности. Диалогизм определяется одним из основных аспектов социального управления в контексте глобализации.

Ключевые слова: глобализация, национальная идентичность, социальное управление, диалог,